

зможуть релігійні організації активно брати участь у розвитку громадянського суспільства без беззастережного прийняття конституційних принципів відокремлення церкви (релігійних організацій) від держави та рівності усіх релігій (релігійних організацій) перед законом, що фактично означає рівні можливості участі у житті суспільства?

Громадські організації, які працюють на благо громадянського суспільства, розглядають одна одну не як конкурентів, а як партнерів. Повторимося знову – монополія якоїсь церкви на участь у суспільно-політичних процесах країни є не в інтересах громадянського суспільства, а навпаки – розвиток та підтримка релігійного плюралізму є однією з необхідних умов демократичних перетворень.

Ми підійшли ще до одного питання, якого до цього часу уникали: чи потрібна самому суспільству активна участь релігійних організацій у консультаціях, дискусіях, дебатах, адже воно (суспільство) позиціонує себе як світське? Для розвитку громадянського суспільства безперечно важливим є утвердження релігійної толерантності та зменшення конфліктів на релігійному ґрунті, що можливо лише при постійній співпраці між релігійними організаціями. Також важливо, щоб голос церков та релігійних організацій, як репрезентантів віруючого населення України, брався до уваги у державній внутрішній політиці. Проте не слід гіперболізувати це представництво, оскільки більшість українських віруючих є такими лише номінально. Концепт громадянського суспільства передбачає активну участь усіх бажаючих сторін, і тому немає підстав виключати із цього процесу релігійні організації.

Галина РОГОВА (Кишинів, МОЛДОВА)

ХРИСТІЯНСЬКІ МОРАЛЬНІ ЦІННОСТІ В СУЧАСНІЙ ПОЛІТИЦІ

Поняття «моральної політики» постійно витає в атмосфері молдавського суспільства новітньої доби. На початку 90-х років ХХ століття пошуки моральних основ політики відбувався у вигляді демократичного ентузіазму й рішучого бажання позбавитися подвійних, а то й потрійних морально-етичних стандартів радянського режиму (на кшталт: «говоримо одне, думаємо по-другому, а діємо по-третьому»). Ця наївна, але щира романтика духовного і соціального оновлення наповняла паруси всіх політичних сил, які боролися за незалежну демократичну Молдову. Тоді ж таки, на противагу «бездуховній, безбожній політиці» радянських часів, зазвучали гасла: повернутися до моральних основ християнства і сповідувати їх в реальній політиці.

На пам'яті нашого покоління - багатотисячні мітинги на Площі національного зібрання в Кишиневі та інших населених пунктах республіки, що відбувалися під сильним релігійним впливом. Така активність мас була не лише проявом свободи совісті, але й демонстрацією ідеологічного та морального вибору громадян. Суспільство своєю політично активною більшістю обирало християнські моральні цінності та чесноти для свого майбутнього – як політичного, так і позаполітичного.

В позаполітичному (приватному) житті членів молдавського суспільства християнство дійсно посіло значне місце: зріс інтерес людей до релігії, християнського вчення, в тому числі й морального, зросла кількість церковних парафій, активізувалося воцерковлення молодого покоління. Інакше кажучи, християнська моральна проповідь набувала широкого розголосу та практичного втілення.

Активізація релігійного життя на початку демократичного руху спричиняла сподівання на діалог влади з народом, влади з церквою. То ж релігійні діячі різних християнських конфесій активно вкючилися у виборчий процес до Парламенту, органів

місцевого самоврядування, ставали представниками цих владних структур. Їхніми вустами декларувалися християнські моральні цінності як принципи політичного життя в оновленому демократичному суспільстві. Все це відбувалося на тлі суворої критики аморального безбожного минулого (Православный вестник. – 1996.- № 7).

В цьому вияві не вбачалося нічого історично нового. Історія людства свідчить, що зміна влади майже завжди підсилюється суворою моральною критикою старого ладу і попередньої влади з боку нових політичних сил. Нове завжди намагається освятити себе перед історією та сучасниками. В цьому, однак, проявляється не лише морально-етичний, але й прагматичний сенс, і революційна логіка. Цей свіжий досвід антикомуністичних революцій довів, що опозиція владі справді може бути «загальногромадянською» лише в тому разі, коли базується на морально-етичних засадах, важливіша з яких – «жити не во лжі» (Степаненко В.Ідіоми української трансформації // Агора.- 2005. – Вип.1. – С. 45). Саме ця морально-етична критика стала першоосною громадянської солідарності в антикомуністичному опорі і революційному ентузіазмі «оксамитових» революцій кінця 80- поч. 90-х років м.ст.

Такою була природа і демократичного руху в Молдові того часу. Та все ж декларативні християнські моральні засади для реальної політики так і залишилися гаслами, в ліпшому разі, вони увійшли до статутів та програм політичних партій: «Наша політика базується на християнській концепції людини, відповідальної перед Богом. Гідність будь-якої людської істоти, чоловіка чи жінки, недоторкана і свята... Основний елемент християнської моралі полягає в підпорядкуванні особистих інтересів громадським» (Програма християнсько-демократичної народної партії. – С.4) тощо.

Яким же чином на практиці реалізуються добрі наміри політиків першої демократичної хвилі додержуватися християнського морального повчання?

Дуже швидко християнське моральне повчання і реальна політика були розведені. Першим посилом до цього, скоріше за все небезпідставно, стали послання на законодавство держави, де стверджувалося, що релігія і церква відокремлені від держави (Наш адвокат. – 1995. - №3. – С.3), а релігійні діячі повинні втримуватися від участі в політичному житті. З свого боку відповідну роль відіграла наявність у суспільстві інших (нерелігійних) ідейно-моральних програм: народно-традиційної (дохристиянської), комуністичної тощо (Revista de Filosofia si Drept. -2001. - №1. - С.73). В політичне життя Молдови поступово приходили сили, що не вважали релігію найвищим авторитетом стосовно моралі, моральності, чеснот. Демократично налаштовані політики початку ХХІ століття часто відносять релігію до певної обмеженості, «історичної» (себто застарілої – Г.Р.) думки про речі, характеризують її як тенденцію, звернену в минуле. Виникненню таких думок, безумовно, сприяє курс, взятий Молдовою на входження до Євросоюзу, а там, як відомо, поділяється думка пріоритетності «формули світськості» (Релігійна панорама. – 2004. - №1. – С.45). Проголошений 2003 року президентом Франції «Кодекс світськості» здається привабливим для багатьох політичних діячів.

На цьому тлі прихильники втілення християнських принципів моралі в політичне життя Молдови зі свого боку стали менш наполегливими. За минулий період демократичних змін у державі християнські засади так і не стали панівними в суспільстві, тим більш в політиці. Виявляється загальна релігійна неосвіченість мас, в тому числі і в опануванні змістом християнського морального вчення. Частіш за все політики, що намагаються проголошувати їх пріоритетність в суспільстві, насправді ледве знайомі із Заповітом Мойсея. Більше того, моральне становище сучасного суспільства дає підстави вважати наш час «останньої добою», добою надзвичайного падіння моралі. Час робити висновок, що суспільство не лише не опанувало християнським заповітом любові, але не керується й Давнім Заповітом.

Політика ж серед усіх сфер громадського життя характеризується найбільшою аморальною. Дослідники вказують на ознаки аморальності політичної еліти, в якій

відсутнє «Слово Боже», маргіналізуються національні інтереси, відсутній патріотизм, деградує мораль (V-Nicolaiescu Z. Chirtoaga Cjdul etic al asistentului social //Asistenta sociala in perioada de tranzitie- Probleme si modalitatsl de solutionare. – Chisinau, 2000. – С. 55). Преса, література, кіно, телебачення сповнені «викриттям» моральних, а то й кримінальних злочинів політиків. Політика перетворюється в найбільш вигідний і відносно безпечний бізнес. «Прагнення «капітанів» підприємництва отримати гарантії економічної та особистої недоторканості у вигляді депутатських мандатів, прибутковий парламентський бізнес, лобіювання законів та ініціатив, перекупування голосів і парламентських «багнетів», економічний шантаж депутатів та інші прояви бізнес-політики поза мораллю переконливо свідчать про це», - така характеристика сучасного морального стану політики, що дана українськими дослідниками, повною мірою переноситься на реалії й нашої країни (Шокало О. Моральна основа громадянського суспільства. –К., 2006.- С.268-269).

В сучасній Молдові переваження особистих інтересів над громадськими в політичному середовищі стає очевидним. Одні приватизували економічні об'єкти, другі - владу, треті – право на патріотизм. Приватизоване і саме право проповідування Божих істин, використання людського ресурсу в особистих інтересах. Аби знайти приклади цьому, достатньо звернутися до будь-якого друкованого органу, де політики (за звичаєм, опозиційовані) викривають одне одного там, де не викривати вже не можна. Сором'язливо, скраєчку – у «прихватизації», у «підкупі односторонців», у «недотриманні слова» (взяв гроші у одних, а прислуговує іншим), у «протекціонізмі». Те, чим справа повинна закінчитися, як правило, не наголошується. Корупція – тема, яку не зачіпають в Молдові принципово, як «у хаті підвищеного не говорять про мотузку». Та все ж очевидну корупцію неможна приховати, її виявляє, насамперед зростаюча кількість несправедливо розглянутих судових справ. Навіть питання про реєстрацію Бесарабської митрополії керівництво Молдови змусив вирішити Страсбурзький суд. У такому контексті незручно стає сподіватися на християнські моральні принципи. «Ми маємо працювати не для себе, а для Бога. Людство ж нашого часу зіпсувалося винятково із-за того, що дозволило собі працювати для себе, а не для Бога», - так ще в середині XIX століття геніально й просто Микола Гоголь розкрив першопричину суєтності користливого існування людей, застерігаючи сучасників і нагадуючи їм вічні істини (Гоголь Николай. Собр. соч. - Т.4. – М.,1971. – С. 312).

Нехтуючи моральними принципами, люди втрачають духовну перспективу життя. Політична еліта стає прикладом для мас і руйнує традиційну моральну основу суспільства, яка в основному базується на релігійних уявленнях. Адже іншого, такою мірою авторитетного джерела моральності, окрім християнства, для нас допоки не існує. Те, що політична еліта все менше апелює до християнських моральних цінностей, масами сприймається, як «відступництво». Прозвучавши лозунгово, «відступництво», в такому разі моральне, може покласти прірву між політичною елітою і масами. Слід пам'ятати, що відступництво політичних еліт лягло в основу падіння не лише всіх комуністичних режимів в 1989-91-х роках, але й падіння декотрих режимів, які вже вважали себе демократичними (режим Шеварнадзе, наприклад). Сучасні політологи справедливо роблять висновок про те, що «дарма чекати чогось від аморальної влади». Вихід один – суспільству слід мобілізувати власну політичну волю на власних моральних засадах. Адже ми рухаємося до громадянського суспільства, а в громадянському суспільстві сам народ, як свідомо сила, має право на владу. «Громадянське суспільство існує там і тоді, де і коли на загальних моральних принципах взаємодіють у спільних інтересах сім'я, трудові колективи, органи державної влади і місцевого самоврядування, суспільний фактор, бізнес» (Шокало О. Моральна основа громадянського суспільства.- С. 270).

Щодо ступеня наближеності (віддаленості) політичної еліти Молдови до принципів християнської моралі, то це просто і легко відслідкувати на її відповідність

біблійному «тестуванню», яке можна знайти, відкривши Біблію і прочитавши 2-ге Послання апостола Павла до Тимофія. Апостол вказує на характерні риси, які притаманні нечестивим людям. Ось що тисячоліття тому свідчив апостол Павло у своєму другому посланні до Тимофія (3:2-4) про людей «останньої доби» і як сучасні політологи сьогодні співвідносять його характеристики з владноможцями:

«Самолюбні». – «(Люди) як ніколи раніш не наполягають на своєму(...) Стають богами і очікують на відповідне до себе ставлення» (Интернетжурнал Файнешил таймс. Великобритания).

«Грошололюбні». - « В останні часи прагнення до збагачення з характерним для нього самолюбством затьмарило всіляку скромність. Життя прожите даремно, якщо ти не заможний»(Интернетжурнал Американское образование. США).

«Батькам неслухняні». – «Буденна» свідомість зайнята традиційною терапією неблагополуччя в індивідуальній поведінці» (Интернетжурнал Джакарта пост. Индонезия). «Відлучення нових поколінь від мудрої сили моральних повчань дідів і батьків» (Уайт Е. Воспитание. – М.. 1991. –С. 18).

«Не знаючі відданості». - «Те,що чоловіки все з більшою легкістю кидають жінок і дітей, є найбільшою зрадою моральним цінностям» (Интернетжурнал Уилсон квотерли. США). «Позбавлені природної прихильності».- Насильництво і терпимість до його прояву – невід’ємна часточка повсякденного життя (Интернет-вестник Американской медицинской ассоциации. США).

«Запеклі». - Щоранку чисельні статті на перших полосах газет вказують на недолік моральної стійкості, самовладнання та милосердя до близьких і навіть до самих себе... Якщо наше суспільство і далі буде допускати агресивну поведінку в тому вигляді, в якому вона розповсюджується тепер, то воно увійде в епоху моральної деградації (Интернетжурнал Бангкок пост. Таиланд).

«Більше люблять розкіш, ніж люблять Бога». - «Прагнення до споживацтва та до задоволень переросло у свого роду марш протесту, в якому головним ворогом стали християнські цінності» (Интернетжурнал Баунтлесс. США).

Приведені тут деякі християнські «тести» і коментарі до них зібрані зі всього світу. Хіба не стосуються вони і наших реалій, де політична еліта, хоч і не прямо характеризується ознаками морального падіння, але терпимо ставиться до їх прояву в суспільстві. В цих лавах «ті, хто має вигляд відданих Богові» і вірності християнському заповіту, присутні кількісно дуже мало.

Картина морального стану сучасного суспільства, яку ми спостерігаємо в його політичному житті, засвідчує, що опанування християнською моральною спадщиною є не такою простою справою і сходження до цього духовного надбання є великою працею, а наслідування йому – великим, не кожному посильним подвигом. Долучення до християнських моральних принципів повинно відбуватися в умовах свободи вибору. Ніхто, крім нас самих, не створить у нашому суспільстві атмосферу потреби жити за законами моралі.